

Gevel van de Oosterkerk aan de Oostenburgergracht
 Links: De preekstoel van de Oosterkerk.
 Foto's: Wim Ruigrok.

Het interieur van de Oosterkerk

Naar verwachting krijgt de Oosterkerk aan de Wittenburgergracht dit jaar een nieuwe eigenaar. Welke nieuwe bestemming het rijksmonument zal krijgen is nog onbekend. Bij de restauratie en herbestemming van het gebouw in de tachtiger jaren onderging het interieur een metamorfose. Zal een nieuwe bestemming opnieuw tot een ingrijpende aanpassing van het interieur leiden?

In Binnenstad 266 beschreef Henk Verhoef het orgel van de Oosterkerk. Tegenwoordig imponeert naast het orgel vooral de architectuur van de binnenruimte met zijn grote ramen. Tot aan de restauratie en verbouwing in de jaren 1978-1985 beschikte de ruimte bovendien over de complete inventaris uit de bouwtijd, aangevuld met stukken uit latere jaren. Behalve de preekstoel, de twee he-

renbanken ter weerszijden van de hoofdingang, onder het orgelbalkon, en zes van de oorspronkelijk acht houten psalmborden aan de pijlers resteert hiervan niets meer. Verder is nog een deel van de zerkenvloer aanwezig. De meest in het oog vallende toevoegingen zijn het uit 1871 daterende orgel en twee fraaie koperen oliekronen uit 1835, die eerst een aanpassing ondergingen voor gas- en in 1933

voor elektrische verlichting. Van de oorspronkelijke inrichting en ruimtewerking bestaat nog wel historisch beeldmateriaal.

De Oosterkerk is gebouwd naar het ontwerp van Daniël Stalpaert (1615-1676), die eerder de kerken in 's-Graveland (1657-1658) en Oudshoorn (1663-1665) bouwde. Adriaan Dortsman (1635-1682) voltooide het project. De uitvoering van het werk was in handen van de meester metselaars Elias Bouman (1635-1686) en zijn vader Claes Barentsz Bouman (1612-1679), Willem Brederode en diens vader en stadsmetselaar Jan Dilleman Brederode. Op 4 oktober 1669 werden onder de vier hoekpijlers van de kerk de vier eerste stenen gelegd. Na een bouwtijd van ruim twee jaar kwam de Oosterkerk in 1671 gereed.

Inwendig lijkt de Oosterkerk qua ruimtewerking op de Nieuwe Kerk te Haarlem (1649) van architect Jacob van Campen (1596-1657). De plattegrond heeft de vorm van een Grieks kruis, ingeschreven in een vierkant met lagere aanbouwen in de hoeken. Hierdoor lijkt de binnenruimte op het eerste gezicht een vierkante plattegrond te hebben, maar bij nadere beschouwing blijken de vier monumentale zandstenen pijlers met Ionische kapitelen de binnenhoeken van het Grieks kruis te markeren. Op het niveau van de kap manifesteert de kruisvorm zich bovendien duidelijk in de vorm van twee, elkaar kruisende houten tongewelven. De lagere hoekpaviljoens worden afgesloten door gestucte graatgewelven. Een blikvanger in de kerk vormt de zware, omlopende kroonlijst onder de kap, die evenals de pijlers van zandsteen lijkt te zijn, maar in werkelijkheid uit hout bestaat met imitatieschilderwerk. De moderne transparant uitgevoerde dozen met kantoorruimte in de hoeken en tegen de oost- en westgevel verstoren de ruimtelijke werking van de kerk niet.

Het meubilair

De zitplaatsenplattegrond van omstreeks 1700 geeft de oorspronkelijke indeling van de ruimte weer. Langs de wanden stonden rondom vaste banken opgesteld, onderbroken door de kerkportalen. De twee herenbanken